

Doc. GA39/EC38/REP/12/tr

RAPOR*

«KEİ Üye Devletlerinde Bağcılık ve Şarapçılık Sektörlerinin Geliştirilmesi Perspektifleri»

RAPORTÖR: Sn. Musa GULIYEV (Azerbaycan)

---

* *Bu metin, 18 Nisan 2012 tarihinde Novi Sad'da (Srbistan) yapılan Ekonomi, Ticaret, Teknoloji ve Çevre İşleri Komisyonu Otuz Sekizinci Toplantısı'nda değerlendirilmiş, kabul edilmiş ve 22 Mayıs 2012 tarihinde Erivan'da yapılan 39^{uncu} Genel Kurul tarafından onaylanmıştır.*

I. GİRİŞ

1. Ekonomi, Ticaret, Teknoloji ve Çevre İşleri Komisyonu'nun 12 Ekim 2011 tarihinde Tiflis'te yapılan Otuz Yedinci Toplantısı'nda, KEİ ülkelerinde tarımın ekonomik büyüme üzerinde canlı bir etki yapma eğilimi ve son zamanlarda Üye Devletlerdeki çiftçiler ile girişimcilerin bağıcılığa ve şarapçılığa olan ilgisi gözönünde bulundurularak “**KEİ Devletlerinde Bağcılık ve Şarapçılık Sektörlerinin Geliştirilmesi Perspektifleri**” konusunun bir sonraki toplantının ana gündem maddesi olarak ele alınmasına karar verilmiştir.
2. Bu raporda Arnavutluk, Azerbaycan, Yunanistan, Romanya, Sırbistan ve Ukrayna ulusal delegasyonlarının katkılarının yanısıra KEİPA Uluslararası Sekreteryası tarafından ilgili İnternet kaynakları ve yayınlar üzerinden ulaşılan başvuru kaynaklarından da yararlanılmıştır.

ŞARABIN YARARLI VASIFLARI

3. Modern araştırmalar şarabın ılımlı bir kullanımda insan vücudu üzerinde olumlu bir etki yaparak bağıcılığını ve kas gerilimini artırdığını kanıtlamıştır. Şarap strese karşı mükemmel bir ilaçtır. Yüksek düzeylerde şarap tüketilen ülkelerde kalp-damar hastalıkları kaynaklı ölüm oranlarının çok daha düşük olduğu bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Şarabın içerik maddeleri, diğer birçok hastalığı önleyici şifadır. Bu maddeler sigara içmenin, mor-ötesi ışınların, radyasyonun, yorucu fiziksel aktivitenin ve diğer durumların sonucunda açığa çıkan serbest radikal fazlalıklarını bloke eder. Şarap hücrelerin yaşlanmasını yavaşlatmaya yardımcı olur ve onkolojik hastalıkların ortaya çıkmasını önler. Kırmızı şarap yüksek miktarda tannin içeriğiyle sindirim sistemi bozukluklarına ve hastalıklarına karşı çok yararlıdır.

ATIKSIZ BİR ÜRÜN OLARAK ÜZÜM

4. Başlıca üzüm ürünleri şarap, vodka, dehidre alkol, meyve suyu ve muhtelif geleneksel ulusal ürünlerdir. Parfümeride kullanılan çok pahalı yağlar, üzüm çekirdeklerinden yapılır. Yer üzümü çekirdeği aynı zamanda kahve üretiminde de kullanılır. Asmanın bitkisel parçaları, kağıt imalatında kullanılabilir.

İSTATİSTİKLER

5. Resmi tahminlere göre 2010-2015 yıllarında dünyada yaklaşık 2 milyar şişe şarap tüketilecektir. Çok iyi tanınan şarap üreticisi şirketler, dünya şarap tüketiminde %6'dan %10'a dinamik bir büyüme öngörmektedirler. İstatistiklere göre ABD, perakende satışlarda dünya lideridir ve onu İtalya ile Fransa takip etmektedir. Amerika piyasasının %10 büyüyeceği tahmin edilmektedir.
6. Çin piyasasında ise çok ilginç eğilimler gözlemlenmektedir. Çin, en fazla şarap tüketilen beş ülke arasındadır. 2006'dan 2010'a kadar olan 5 yıl boyunca Çin piyasası 2.4 misli genişlemiştir.
7. İthalat hacmine dair önemli bilgiler: dünyada tüketilen her dört şişe şaraptan birinin (%26.2) ithal edildiği hesaplanmaktadır ve bu rakam, şarap yapımını göre 2 misli daha hızlı büyümeye devam etmektedir.
8. 2006-2010 dönemi resmi istatistiklerine göre ithal edilen şarapların tüketim hacmindeki %7.83'lük yükseliş, bu ürünün genel tüketim oranlarındaki belirgin artışla birlikte ele alındığında KEİ ülkelerinde şarap yapımını desteklemek için büyük bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

II. KEİ ÜYE DEVLETLERİNDE BAĞCILIK VE ŞARAPÇILIĞIN GELİŞTİRİLMESİ PERSPEKTİFLERİ

9. Bağcılık ve şarapçılık geleneksel olarak **Arnavutluk** ekonomisinin en önemli sektörlerinden birini oluşturur. Bu ülkedeki iklim şartları, yüksek kaliteli bağcılık ve şarap yapımı için uygundur. Arnavutluk'ta 100'den fazla üzüm eko-tipi bulunmakta, bunların 40'ı araştırılmakta ve genel olarak da bağlarda ekilmektedir. 1991 yılındaki toprak reformunun ve bağ tetkiklerinin sonucu olarak toplam bağ alanı 4.6 bin hektar artarak 2010 yılında 9.7 bin hektara ulaşmıştır. 2007 yılından bu yana tarım sektöründeki teknolojik süreçlerin geliştirilmesini amaçlayan sonuç yönelimli çalışmalar yürütülmüştür. Elbasan, Berat, Lezhe ve İşkodra Arnavutluk'un bağcılık yapılan bölgeleridir. Bunlar olumlu iklim şartlarından ötürü ülkenin önde gelen şarapçılık bölgeleridir.
10. Şarapçılığa uygun üzümler, aşısız bağlarda yetiştirilmektedir. Bu bağlarda yetişen sofrta üzümleri ise çok farklı salkımlarıyla az rastlanır türdendir. Taze üzüm türleri, Volona şehri bölgesine yaygın olarak dağılmıştır. Bu tür, dolgun koyu kırmızı şarapların ve özütlerinin yapımına uygundur. Kalotri, Debin ezes, Craki, Pamid, v.s. şarap üzümleri Arnavutluk'ta genelde kırmızı şarap yapımında kullanılır. Pamid türü ise İşkodra şehrinde çok yaygındır. "Kotek e bar", "Debir e bar", "Leskovik" ve diğer üzüm türleri ise beyaz şarap yapımında kullanılır. Arnavutluk'ta Tiran ve Dıraç yakınlarında halen bağcılık pek gelişmemiş olsa da buralardaki bağcılık alanları, genişleme için büyük fırsatlar bulunmaktadır.
11. Tarım ve turizm, Arnavutluk'un ekonomik ve sosyal kalkınmasının temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda başlıca tarım sektörlerinden biri olarak bağcılık, ülke ekonomisinin yoğunlaşma alanlarından biridir. İç ve dış piyasalarda taze üzüme ve bağcılık ürünlerine yönelik artan talebin yanısıra şarapçılığın yüzyıllardır başlıca tarımsal faaliyetlerden biri halini alması, Arnavutluk'ta bu sektöre karşı artan ilginin ön koşullarını oluşturmuştur. Ülke hükümeti, gelişmiş teknolojilerle, muhtelif kurumlara sağlanacak yardımla, üretim kapasitesinin ve pazarlamanın geliştirilmesiyle bağcılığın ve şarapçılığın ilerlemesine kılavuzluk edecek bir program hazırlamıştır. Geliştirme stratejisi, bağ alanlarının 20 bin hektara kadar genişletilmesini öngörmektedir.
12. Bağcılığın ve üzüm ekiminin desteklenmesi, özellikle Arnavutluk'taki sosyal, ekonomik ve demografik kalkınmanın önündeki muhtelif zorluklarla mücadelede önemli bir istihdam unsurudur. Yerel uzmanların görüşlerine göre bağcılık ve şarapçılık alanında ortaya konulan hedeflere ulaşmak için şunlar gerekir:
  - Yeni teknolojiler geliştirilmesine ve uygulanmasına yönelik bilimsel yardımların yanısıra bilimsel araştırmalar için finansal kamu yardımının artırılması;
  - Üzüm fidanlarının denetimine ve sertifikasyonuna yönelik ulusal bir sistem oluşturulmasının ve yürütülmesinin kolaylaştırılması;
  - Bağcılık, v.s. alanındaki uzmanların rehberliğinde geliştirilen başlıca bilimsel-araştırma projeleri temelinde yeni bağ ekimlerinin hızlandırılması.
13. Bağcılığın ve şarapçılığın geliştirilmesine yönelik hükümet stratejisi, Arnavutluk'ta 2003 yılında kabul edilmiştir. Aynı zamanda 2009-2010'da EC CARDS projesi çerçevesinde yaklaşık 8700 ünite veya 2.8 bin hektar bağ kapsayan bağcılık envanteri veritabanı hazırlanmıştır.
14. Yeni yasaların kabul edilmesi ve cari mevzuatın AB standartlarıyla uyumlu hale getirilmesi, Arnavutluk'ta bağcılığın ve şarapçılığın gelişimindeki en önemli zorluklardan biridir. Bu çalışma zaten başlatılmış ve gerekli yasa tasarımları hazırlanmıştır. Bu doküman, bu öncelikli tarım sektöründeki ekonomik politikaları destekleyen en önemli adımlardan biridir. Bu

programın başlıca amaçları şunlardır: üzüm yetiştirme alanlarının genişletilmesi; Arnavutluk şarap üreticilerinin rekabet gücünün artırılması; Arnavutluk şaraplarının diğer ülkelerde imajının oluşturulması, güçlendirilmesi ve aynı zamanda mevcut piyasaların genişletilmesindeki ve yeni piyasalara girilmesindeki ihracat fırsatlarının sürekli olarak çoğaltılması.

15. Şarapçılık **Ermenistan**'da çok gelişmiştir. 2010 yılında üzüm yetiştirme alanı 16.5 bin hektarı bulmuştur. 2007'de 1500 hektar bağ ve 2000 hektar meyve bahçesi geliştirilmiştir. 2010 yılındaki üzüm rekoltesi 215 bin ton olmuştur. Ermenistan'daki üzümlerin %80'i konyak üretimi için kullanılmaktadır. Ermenistan şaraplarının %95'inden fazlası ihraç edilmektedir. İklim şartlarından ötürü Ermenistan üzümleri yüksek miktarda şeker içermekte ve bu da alkol içeriğinin yüksek çıkmasıyla ve hem güçlü hem de yarı-tatlı şarap üretimiyle sonuçlanmaktadır. Ermenistan'daki bağcılık alanları Wyotz-Dzor, Igevan, Kotayk ve Tavush bölgelerinde bulunmaktadır. Ermenistan'da bulunabilecek beyaz şarap türleri arasında Chardonnay, Garandmak, Chilar, Kangun v.s. kırmızı şarap türleri olarak da Siyah Areni, Nerkeni, Tigrani ve Saperavi sayılabilir.
16. Ermenistan'daki bağların %85'i kapalı türdedir. Bunların çoğunluğu sulama gerektirir. Ülkede ufak bir sulama kanalları ağı bulunmaktadır. Üzüm bağlarının çoğunluğu aşısız, dökülen ve gövdesiz türdedir. Kafesler tek taraflı ve dört-tellidir. Üzüm çeşitleri, yerel düzeydeki bilimsel araştırmalarla geliştirilmiş olan klasik Fransız, Gürcü ve aborijin asması türleridir.
17. 2007 yılında Ermenistan hükümeti, Ermenistan Cumhuriyeti Tarım Bakanlığı tarafından hazırlanan Ermenistan Cumhuriyeti Üzümden Elde Edilen Alkollü İçecekler Yasa taslağını tasdik etmiştir. Bu yasa taslağı, Ermenistan Cumhuriyeti'nde şarapçılık işiyle ilgili kuruluşların dünya piyasasına entegrasyonunu desteklemektedir.
18. **Azerbaycan**'ın coğrafi konumu, yoğun güneş ışınları ve belirli bir sıcaklığıyla çeşitli tarım mahsullerinin ekimi için olumlu şartlar sunmaktadır. Toplam 8.6 milyon hektarlık alanın 4.5 milyon hektarı, 1.6 milyon hektarı (%18.9) ekili alanlar olmak üzere tarıma uygundur. Sulak alanlar ise 1.4 milyon hektarı oluşturmaktadır.
19. İstatistiklere göre Azerbaycan'da 2010 yılındaki toplam bağ alanı 15.4 bin hektar, toplam üretim kapasitesi ise yılda 129.5 ton olmuştur. Şarapçılık şirketleri, 1070.7 bin dekalitre üretim yaparak toplam miktarın %21'ini veya başka bir deyişle 224 bin dekalitresini ihraç etmişlerdir. Aynı zamanda yeniden şarap yapımı için 187 dekalitre şarap malzemesi de ithal edilmiştir.
20. Tarım sektöründeki reformların sonucu olarak birinci kalite şarap işlemlerine yönelik bütün şarap imalathaneleri ve fabrikalar, kurulan 53 anonim şirketle özelleştirmeye açılmış, diğer 83 işleme fabrikası ise küçük işletmeler olarak özelleştirilmiştir. Bağcılığın ve şarapçılığın daha da geliştirilmesine yönelik hukuki çerçeve oluşturulması gereği kapsamında 2002 yılında, şarap üretiminin temellerini ortaya koyan bir Bağcılık ve Şarapçılık Yasası kabul edilmiştir.
21. Ülkenin tarımsal kalkınmasının yanısıra bağcılık ve şarapçılık için yeni ufuklar açan 2009-2012 Azerbaycan Bölgelerinin Sosyal ve Ekonomik Kalkınması hakkında Devlet Programı, 2008-2015 Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Yoksulluğun Azaltılması ve Sürdürülebilir Kalkınma Devlet Programı, 2008-2015 Azerbaycan Cumhuriyeti Nüfusuna Güvenli Gıda Tedariki hakkında Devlet Programı, tarım sektörünün çağdaş şartlarda dinamik gelişimi amacıyla kabul edilmiştir.
22. Bağcılığın ve şarapçılığın geliştirilmesine yönelik olarak bu dokümanlarda öngörülen tedbirlerin sonucu olarak bağcılık alanları yıldan yıla genişlemekte, üretim kapasitesi ve

üzüm rekoltesi artmaktadır. Şarap üretimi ve ihracatı hacminde artış, çeşitliliğinde genişleme de ortaya çıkmaktadır. Yeni asmalıklar geliştirilmekte; geçmiş ve uluslararası deneyimler esasında yoğun şarap yetiştiriciliği yöntemleri uygulanmaktadır. Bütün bunlar, bağların genişlemesiyle ve üretim hacminin, verimliliğin ciddi şekilde artışıyla sonuçlanmaktadır. Son dört yılda 5 binden fazla yeni bağ oluşturulmuştur.

23. Halen bağcılıkla iştigal eden yüzlerce özel, rençber ve kooperatif çiftliği bulunmaktadır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin yayınladığı Kararnamelere göre tarım üreticileri, yakıt ve makine yağı indirimlerinden yararlanmakta, masraflarının %50'si devlet tarafından karşılanmaktadır. Çiftçiler aynı zamanda üzüm fidanı yetiştirdikleri ve tedarik ettikleri için %30 hibe almaktadırlar. Özel bağ sahipleri, hektar başına 40 AZM miktarında şarap bakımı tazminatı almaktadırlar. Üzüm üretiminin hukuki düzenlemesi bu aşamada devletin öncelikli amaçlarından, dolayısıyla devlet hedef programları geliştirilmekte, kredi, vergilendirme ve fiyatlandırma politikaları, lisans çıkarma ve sertifikalama prosedürleri iyileştirilmektedir.
24. Sofralık şaraplar, güçlendirilmiş şaraplar, alkollü içecekler, konyaklar ve şampanya Azerbaycan'daki şarap imalathanesi çeşitleri arasında sayılabilir. Şarap ürünlerine olan talep, arzın birkaç misli üzerindedir. Dolayısıyla, hammadde tabanının zenginleştirilmesi, işleme fabrikalarının teknolojik teçhizatının yükseltilmesi, inovasyon tekniği geliştirilmesi ve uygulanması, yabancı yatırımların cezbedilmesi, kaynakların rasyonel kullanımı, üretim hacminde artış ve nihai ürün kalitesinin iyileştirilmesi özel önem kazanmaktadır.
25. Azerbaycan'ın olumlu toprak ve iklim şartları, üzümde daha yüksek verim alınmasına imkan vermekte, bu da yerel üretim yoluyla (kuru üzüm dahil) kaliteli sofralık ve teknik üzüm türlerine yönelik iç talebin karşılanmasına yardımcı olmaktadır. Bu nedenle Azerbaycan'da bağcılığın geliştirilmesi, öncelikli bir hedef olarak görülmektedir.
26. Kaliteli sofralık ve teknik üzüm türleri ekim alanları oluşturulması süreci, başlangıç aşamasında biyolojik ve bitki sağlığı açısından temiz, bu ülkenin doğa ve iklim şartlarına uygun, yüksek verimli ve kaliteli üzüm fidanı ithal edilmesini gerektirir. Bu bakış açısından hem bağcılığın sürdürülebilir biçimde geliştirilmesi hem de kaliteli ve ucuz yerel üzüm türlerinin ekimi, Azerbaycan'da fidanlık kurulmasını gerektirmektedir. Yeni asmalıkların kurulması uzun vadeli yatırımlar gerektirirken diğer yandan da bitkilerin meyve verinceye kadar bakımı için ilave finansal kaynak ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Ürünün zamanında kullanılması (bağbozumu, depolama, paketlenme, işleme, satış, v.s.) özel önem taşır.
27. 2012-2020 Azerbaycan Cumhuriyeti Bağcılık ve Şarapçılık hakkında Devlet Programı, 15 Aralık 2011 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır ve yerel nüfusun yüksek kaliteli sofralık üzümü ihtiyacını karşılamayı, şarap işleme fabrikalarının hammadde tedarikini iyileştirmeyi, şarap ve şarap ürünleri ihracatını artırmayı, bağcılığı ve şarapçılığı çok yönlü bir biçimde canlandırmayı amaçlamaktadır. Belirlenen hedeflere ulaşılması için öngörülen program:
  - Bağcılık ve şarapçılık sektöründeki faaliyetleri düzenleyen hukuki çerçevenin iyileştirilmesi;
  - Bağcılık ve şarapçılıktaki bilimsel yardımların ve insan kaynaklarının güçlendirilmesi;
  - Üzüm ekiminin uzun vadede geliştirilmesi için finansman mekanizmaları oluşturulması;
  - Asmalara yönelik temel ve aksesuar malzemeleri üretimine destek sağlanması;
  - Fidanlık oluşturulmasına destek sağlanması;

- Yüksek kaliteli sofrta (kuru üzüm dahil) ve teknik üzüm türlerinin ekim alanlarının genişletilmesi;
  - Şarap işleme fabrikalarının ve şarap imalathanelerin yeniden etkinleştirilmesinin ve yeni işletmelerin kuruluşunun teşvik edilmesi;
  - Tarım kimyasıyla, üzüm bağlarının hastalıklara ve haşerelere karşı korunmasıyla, sulamayla, tedarikle, şarap ürünlerinin depolanmasıyla ve satışıyla şarap yapımına ve çiftçilik tekniklerine yönelik altyapı hazırlıklarına destek ve yardım sağlanması.
28. Yukarıda bahsedilenler göz önünde bulundurulduğunda 2012-2020 yılları arasında ülkede yaklaşık 50 bin hektar yeni üzüm asmılığı oluşturulması planlanmaktadır. Başlangıçta yerel, yöreye özgü ve yeni denenen üzüm çeşitleri kullanılacak, ancak daha sonra fide stoklarından temel asmalıklar içeren aşılama tesisleri kurulacaktır. Bu tesislerde 40-50 milyon üzüm salkımı aşılansarak 12-14 milyon fide elde edilmesi planlanmaktadır. Kafeslerdeki genç fidelerin zamanında kaldırılması için dökme direkler üretilmesi amacıyla bağların yenilenmesi ve yeniden yapılması gerekmektedir.
29. **Bulgaristan**'da Sungurlar havzası ve sadece yerleşmiş şarapların üretildiği Melnik şehri dışında hiçbir belirgin bağcılık alanı bulunmamaktadır. Ancak yaygın üzüm türleri ve iklim şartlarına baktığımızda ülkeyi beş büyük şarapçılık bölgesine ayırabiliriz: Kuzey Bulgaristan, Rylo-Rodopy, Balkan, Karadeniz ve Pyrynsky bölgeleri. Kuzey Bulgaristan bölgesi Balchik ve Varna dışında bütün Kuzey Bulgaristan bölgelerini içerir. Bu alandaki atmosferik yağış, yıllık ortalama 500-600 milimetredir. Ortalama asgari sıcaklık da 15°nin altındadır, dolayısıyla asmanın örtülmesi gerekir. Büyük ölçüde humus, gri ve koyu gri orman toprağı bulunur. Asmalıklar tepelerde bulunur ancak ovalıklarda da birçok ekim alanları bulunmaktadır. Hakim şarap türü, kırmızı şarap yapımında kullanılan Gymza'dır; onu Pamid ve Zarchin türleri izler. Beyaz şaraplar büyük ölçüde Dimyat üzüm türünden üretilir.
30. İhracata yönelik bir sofralık üzüm türü olan Bolgar, Kuzey Bulgaristan'da büyük miktarlarda yetiştirilir. Pleven, Layskovetz, Oryahovo, Vidin, Swishtov, Brenitza (Beloslatin bölgesi) sofralık şarapçılığın başlıca merkezleridir. Otello ve Noa çeşitlerinin yanısıra Terresa ve Zeybelya melez çeşitlerini üreten bu gibi üzüm türleri geleneksel olarak Vidin bölgesi ve Dobrudzh çiftliklerinde yetiştirilmektedir.
31. Birçok üzüm ekimi alanında - Pleven, Pavlikeni, Lyaskovetz, Swishtov, Ruse, Tsar Krum, v.d. şehirlerde, Suhindoll (Pavlikeni bölgesi), Novo Selo (Vidin bölgesi), Kramolin (Sevliev bölgesi), Strazhitza (Gornyyakhov bölgesi), v.d. köylerde çok iyi teşhiz edilmiş şarap mahzenleri inşa edilmiştir.
32. Rylo-Rodopy bölgesi ise Kustendil, Stanke-Dimitrov, Pazarcık, Plevne, Asenovgrad, Haskov ve Svilengrad bölgelerini kapsar. İklimsel bir bakış açısından bu bölge, yıllık 500-600 mm yağış ortalamasıyla orta derecede kıtasal tip sergiler. Yıllık ortalama sıcaklık -15°nin altındadır ve birçok zaman kışlar -20° asgari sıcaklığın altında geçer.
33. Sofralık üzüm türleri, kışları düzenli olarak örtülmektedir ancak şarap üzümü türlerinin çoğunluğu, açık alanda bırakılmaktadır ve bazen de belli ölçülerde donmaktadır. Bu bölgedeki asmalıkların hepsinin kış aylarında düzenli olarak örtülmesi gerekir. Bu bölgedeki topraklar, tipik veya ağarmış kahverengi çayır ve kahverengi orman tipleridir.
34. Hakim üzüm çeşidi Pamid'dir. Plevne ve Asepovrada bölgelerinde en popüler üzüm türü Mavrud'dur. Bu üzüm ekimi alanlarında şarap büyük ölçüde Pamid ve Mavrud'dan yapılmaktadır ve Pamud'dan daha çok şarap elde edilir. Bolgar sofrta üzümü çeşidi daha çok Plevne bölgesinde yetiştirilirken Chaush burada daha az popülerdir. Aynı zamanda ekili arazilerin %50'den fazlasını kapsayan kooperatif çiftlikleri de bulunmaktadır.

35. Bağcılık **Gürcistan**'da yüzyıllardır ekili alan çiftçiliğinin ve nüfusun ekonomik gelir kaynağının temelini oluşturmaktadır. Üzüm hevenklerini tamamlamanın muhtelif yolları bulunmaktadır. 1890'da Sakara köyünde (Batı Gürcistan) kurulan seralı fidanlık, ilk üzüm ekimi bilimsel araştırma merkezi olmuştur.
36. Gürcistan'daki üzüm bağları açık alanlıdır, aşılı kökleme yoluyla oluşturulmuştur. Üzüm asması kanat sistemi, dikey kafes kalıplıdır. Üzüm çeşidinin ekolojik şartlarına ve hususiyetlerine bağlı olarak üzüm asması hevenkleri yüzlerce yıllık tarihleriyle fan şekilli, yatay kordonlu, tekli ve ikili Gürcü düzlemlidir. Sonuncusu genellikle dağlık şartlarda ve kır arazilerinde uygulanır.
37. Doğal ve yapay seleksiyonun sonucu olarak Gürcistan'da yaygın olarak yetiştirilen spontane şaraptan 500'den fazla yerel üzüm çeşidi gelişmiş ancak bunları sadece onlarcasının şarap üretiminde kullanılmasına izin verilmiştir. Taze Rkatziteli, pigment sulu Saperavi, Mtvzani, Aladasturi, Hihvi, Odzhaleshi, Alexandrouli, Chhaveri, Usahelouri, Kachichi, Krahuna, Mudjuretuli, Tzitzka, Chinuri ve diğerlerinin yanısıra yeni başlanan üzüm çeşitleri – Chardonnay, Caberne-Sovinion, Aligote bulunmaktadır.
38. Yerel şarap yapımının orjinal yöntemleri, bağcılığın ve şarapçılığın yüzyıllar süren tarihi içinde geliştirilmiştir. Yerel yöntemlerdeki uzmanlık, (endüstriyel üzüm tanesi olgunluğundaki ibikli üzüm zarından veya düz zardan hazırlanan) küf fermantasyonu süreciyle ve üzümlerin mekanik parçalarının (taç, zar, çekirdek) tam olgunluğuyla, şarabın yıllanmasıyla ve saklanmasıyla bağlantılıdır.
39. Gürcistan'da başlıca beş bağcılık bölgesi bulunur: Kakheti, Kvemo Kartli (Doğu Gürcistan), Imereti, Racha-Lechkhumi ve Karadeniz alanı. Yeterli sıcaklık ve yağış (yıllık 1000-1200 mm) şartlarından ötürü yerel şarapların çok yüksek miktarda şeker içeriği (%30) bulunur. Yerel şaraplar ve bunların üretim yöntemi çeşitleri, bu ülkedeki şarap yapımı geleneklerine delalet etmektedir.
40. Çok değerli kırmızı bağbozumu ve beyaz doğal yarı-tatlı şarapların yanısıra kuru sofra şarapları Alexandrouli, Tzolikouri, Tzulukidzis Tetra, Ukhaselouri, Odjaleshi, Mudjuretuli, Orbeluri üzüm türlerinden yapılmaktadır. Racha-Lechhumi şarapları, Batı Gürcistan'ın yüksek kaliteli şarapları olarak kabul edilmektedir. Bunlar sofrta şarapları ve köpüklü şaraplardır ve Usahelouri, Tvishi, Khvanchkara gibi çok önemli, yüksek kaliteli yarı-tatlı şaraplardır. En sonuncusu yerinde aynı isimle üretilmektedir; orjinal bir tadı ve hayret verici bir rengi vardır.
41. **Yunanistan**'da üzüm ekiminin, ekim çeşitlerine bağlı olarak üç farklı kullanım alanı bulunur: şarap üretimi, sofrta kullanımı ve kuru üzüm üretimi. Sofrta kullanımı için bağcılık yapılması ekonomik olarak sürdürülebilirdir. Ürün ihracatı tatminkar kabul edilmekteyken ithalatı sınırlı kalmaktadır. Bu endüstride daha ileri düzeyde kapasite kullanımı, yüksek ticari değeri olan çeşitlerin seçilmesiyle ve alım satım döneminin özellikle ihracatla ilgili olarak uzatılması için farklı mevsimlerde hasat edilen çeşitlerin kullanılmasıyla sağlanabilir. Bunun yanısıra organik çiftçilik ve bütünleşik yönetim gibi sistemlerle güvence altına alınacak kaliteye yatırımlarıyla sofralık Yunan üzümlerinin rekabet gücü güçlendirilebilir ve güçlendirilmelidir.
42. Ürünlerinin piyasalardaki konumunu güçlendirmek için en az diğerleri kadar önemli bir unsur da üreticilerin, daha iyi ürün fiyatı sağlanması, üretim maliyetlerinin düşürülmesi, geleneksel piyasaların korunması, yeni piyasalara açılma, kalitenin iyileştirilmesi, v.s. amaçlarını güden Üretici Örgütlerini iyi kullanabilmeleridir. Üretici Örgütlerin üyeleri, aşağıdakilere yönelik

eylemleri hayata geçirmek için AB operasyonel programları üzerinden %60'a kadar sübvansiyon alma hakkına sahiptirler:

- ürün kalitesinin artırılması için üzüm bağlarının yeniden yapılandırılması ve dönüştürülmesi;
- üretim maliyetlerinin düşürülmesi;
- ürünlerin tanıtılması;
- piyasa krizlerinin önlenmesi ve yönetimi;
- çevrenin korunması, v.s.

43. AB üye-devleti olarak Yunanistan, (AB'nin kalan kısmında 1979 yılından bu yana uygulanan) 337/79 sayılı Yönetmelik (EC) uyarınca 1984 yılı itibarıyla şarap üzümleriyle yeni bağ ekimlerini yasaklamıştır. Şarap üretimi endüstrisi, ekonomik olarak sürdürülebilir olsa da ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. En önemlisi ise şarap sektöründeki son 20 yılın en büyük krizidir. Yunanistan Bağcılık ve Şarap Üretimi Kooperatif Kuruluşları Merkezi Birliği'ne göre harcamaları azaltmaya yönelik tüketici gayretleri kapsamında şarap tüketimi %45 azalmıştır.
44. Aynı zamanda her ne kadar tüketiciye ulaşan nihai ürünün fiyatı yüksek olsa da üreticiler kendi ürünleri (üzümler) için bazen 0.20 €/kg'ı bulan nispeten düşük bir fiyat almaktadırlar. Ürünün fiyatlarının düşüklüğünden ötürü bu yıl (2011) çok sayıda bağ ekilmemiş, aynıysa geçtiğimiz sene de (2010) olmuştur. Yukarıdakilerin doğrudan sonucunun üreticilerin gelirlerinin azalması olacağı çok açıktır.
45. Yunanistan'daki bağcılık alanları ortalama 2 hektar büyüklükte toplam 65 hektarı bulmaktadır. Ülkemize özel bir nitelik de bağların %10'unun ortalama performansın sadece 3,500 kg/hektar olduğu çok sayıda küçük Ege adalarında bulunmasıdır. Yıllık şarap üretimi 3 milyon hektar civarında bir miktarla toplam AB üretiminin %2'sine karşılık gelmekteyken yıllık tüketim kişi başına 30 litre civarındadır. Yunanistan sadece korumalı menşeli (Üstün Kaliteli) şaraplar, coğrafi etiketli şaraplar ve geleneksel şaraplar üretmektedir; bunları kaliteleri garanti altındadır, katma değerleri yüksektir.
46. Ülkenin kırsal ekonomik kalkınmasında şarap sektörünün rolü çok ciddidir. Dolayısıyla bağcılığın ekonomik, sosyal ve çevresel faydaları birçok kırsal alan için temel önemde olduğundan ana üretimle ilgili olarak sağlayacağı destek ve yardım bilhassa önemlidir. Şarap üzümü üreticilerine iki şekilde destek kullanma imkanı tanınmaktadır: bağcıların rekabet gücünün artırılmasını amaçlayan bağcılık programlarının, bağcılık potansiyelinin niteliksel olarak yükseltilecek yeniden yapılandırılması ve dönüştürülmesi; yüksek ticari değeri olan üzüm türlerinin ekilmesi; modern çiftçilik yöntemlerinin uygulanması. Kök ayıklama, yeniden ekme, aşılama ve işletme tekniklerinin geliştirilmesi için finansman sağlanmaktadır. Yukarıda bahsedilen bütün işlemler için her bir üreticiye ödenen toplam tutar, 10,760 ile 16,700 €/hektar arasında değişmektedir. Şarap bağları sahiplerine, 2010-2013 yılları için sözkonusu kararda belirtilen kriterleri karşılamaları kaydıyla Tek Ödeme Programı'ndan finansman alma hakkı tanınmıştır. Tutar, 400 €/hektara ulaşmaktadır.
47. Yunanistan tarafından kullanılan üçüncü destek programı, (AB dışındaki) üçüncü ülke piyasalarına yönelik tanıtımdır. Şaraplarımızın gerektiği gibi işleme alınması ve tanıtılması, öncelikle ekonomik gerekçelerle fakat aynı zamanda kültürel gerekçelerle çok önemlidir çünkü şarap uluslararası düzeydeki şarap üreticisi ülkelerin kültürünün ana taşıyıcılarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu itibarla, Şarap Turizmi desteklenerek üstün kaliteli şarapların üretildiği bağcılık bölgeleri vurgulanmakta, en iyi şekilde kullanılmaya çalışılmakta; ve aynı zamanda yerel kültür etkinlikleri düzenlenmesi, çevrenin ve manzaranın korunması sağlanmaktadır.

48. **Moldova**'da şarapçılık çok gelişmiştir. Üzüm bağları 147,000 hektarı bulmakta, bunların 102,500 hektarı ticari amaçlarla kullanılmaktadır. Üretilen şarabın büyük çoğunluğu ihracata yöneliktir. Birçok aile nesilden nesile aktarılan kendi tarifelerine ve üzüm türlerine sahiptir.
49. XX. yüzyıldaki iki dünya savaşı, Moldova bağlarına ve şarapçılık endüstrisine büyük zarar vermiştir. Moldova'da şarapçılığın yeniden kurulması 1950'lerde başlamıştır. 10 yıldan uzun bir zaman dilimi içerisinde 150,000 hektar arazi bağlarla kaplanmıştır ve 1960'lara gelindiğinde toplam bağcılık alanı 220,000 hektara ulaşmıştır. Şarapçılık, Perestroika (yeniden yapılanma) dönemindeki alkol karşıtı kampanyadan ciddi ölçüde olumsuz etkilenmiştir. Aşırı içkiyle mücadele ve bağcılık-şarapçılık hacminin daraltılması sloganları çerçevesinde bütün bir üzüm kültürü altyapısı ciddi ölçüde zarar görmüştür.
50. 2005 yılına gelindiğinde Moldova'daki bağcılık alanları 147,000 hektarı ya da ülkenin toplam ekilebilir arazisinin %7.4'ünü bularak dünyadaki bu tür ekime tahsis edilen arazilerin %2.3'ünü teşkil etmiştir. Şarap ürünleri ihracatına göre ülke, şarap üreticisi ülkeler arasında Almanya, Arjantin ve Portekiz'i geride bırakarak dünyada 7^{nci}, parasal karşılık olarak da 12^{nci} sıraya yerleşmiştir (dünya ihracat hacminin %1.4'ü).
51. Moldova'da başlıca dört üzüm ekimi bölgesi bulunmaktadır: Kuzey, Codry (Orta), Güney ve meşhur Purcari yöresinin bulunduğu Güneydoğu bölgesi.
52. Moldova'nın en büyük şarap imalathanelerinden biri "Cricova" Anonim Şirkettir. Bu şarap imalathanesi, bütünüyle tam üretim döngülü bir kamu işletmesidir. İşletmenin, orta ve güney üzüm ekimi bölgelerinde kendisine ait hammadde tabanı bulunmaktadır. Her yıl yeni bağlar satınalmaktadır; Cricova, 2013 yılı itibarıyla 1,000 hektar bağı kendi denetimi altına almayı planlamaktadır. İşletmedeki başlıca üzüm işlemleri, teknolojik normlarla kati uygunluk içinde yürütülmektedir. Şarap malzemesi, her biri 4100 dekalitrelik 54 tankta ve her biri 12000 dekalitrelik 2 tankta 13-15°C'de saklanmaktadır.
53. Cricova şarap imalathanesinin önde gelen özelliklerinden biri - dünyanın en büyüğü olan meşhur şarap mahzenidir. Halen Moldova'da üç tane benzer yeraltı şarap mahzeni bulunmaktadır - Cricova, Maly Mileshty ve Braneshty'de. Moldova'daki üç özel yeraltı şarap mahzeni arasında Cricova, en eskisi ve alan itibarıyla da ikincisidir. Cricova yeraltı galerilerinin eni 6 ile 7.5 metre arasında değişmekte; yüksekliği ise 3-3.5 metre civarındadır. Arazi düzenine bağlı olarak mahzenlerin derinliği bazı yerlerde 100m'ye ulaşmaktadır. Şarap mahzenleri, fabrika katlarıyla birlikte 53 hektara, yeraltı koridorlarının toplam uzunluğu ise 120 km'ye ulaşmaktadır. Cricova şarap mahzeninin 3 milyon dekalitre şarap saklama kapasitesi vardır.
54. Cricova özel şaraplarının temel sırrı, yeraltı mahzenlerinin özel iklim şartlarıyla - yıl içerisinde sürekli sabit kalan sıcaklığıyla (+10 - +12 °C) ve %97-98'lik yüksek nispi hava nemiyile açıklanmaktadır. Yüksek kaliteli şaraplar, meşe fiçilerde veya meşe talaşlı metal tanklarda en fazla beş yıl süreyle, bunun ardından şişelerde en az 3 yıl süreyle yıllandırılmaktadır. Yüksek kaliteli şarapların yıllandırılma süresi sınırsızdır: şaraba çarpıcı kokusunu ve narin kokusunu veren bu yıllandırma işlemidir. Halen Cricova şarap koleksiyonunda 1.3 milyon şişe civarında şarap bulunmaktadır.
55. Moldova'da 2002-2020 bağcılık ve şarapçılık geliştirme programı, bağcılık alanlarında 100 bin hektarlık bir artış öngörmektedir. Bugünkü şarapçılık hammadde tabanının ikiye katlanmasını öngörmektedir. Yerel uzmanlara göre bu hedefler, uygulama açısından gerçekleştirilebilir düzeydedir.
56. **Romanya** şarap üreticisi bir ülkedir ve 1927 yılından bu yana Uluslararası Şarap ve Alkollü İçecekler Enstitüsü'nün üyesidir. Romanya toprağı bağcılığa uygundur ve ulusal mevzuata

göre sekiz adet üzüm ekimi idari birimi bulunmaktadır. Bunlar Transylvania, Moldavya tepeleri, Oltenia, Banata, Crisana ve Maramuresa'nın yanısıra Muntenia tepeleri, Dogrogea ve Tuna terasıdır.

57. Romanya, şarap yapımında dünyada 15^{inci}, Avrupa'da ise Fransa, İtalya, İspanya, Almanya ve Portekiz'den sonra 6^{ncı}'dır. Ülke, toplam 186,900 hektar alanla bağcılıkta Avrupa 5^{inci}'sidir. Şarap üretimi, yılda yaklaşık 6 milyon hekto-litredir.
58. Romanya'daki bağcılık ve şarapçılık gelişiminin başlıca hedefleri şunlardır:
  - Denetim altındaki şarap üreticilerinin sayısında artış;
  - Şarap ürünleri arasında kırmızı ve kokulu şarapların oranının artırılması;
  - Yerel şarap türlerinin üretilmesi;
  - Şarap tüketiminin, diğer alkollü içecekler karşısında teşvik edilmesi;
  - AB'den finansal yardım alma hakkıyla bu sektörün canlılığını güvence altına almak amacıyla şarap üreticileri derneklerinin kurulmasının kolaylaştırılması.
59. Romanya'daki şarap üreticilerine verilen finansal yardım, yaklaşık olarak aşağıdaki gibi dağıtılır: %50 ilgili AB fonlarından, %30 kamu bütçesinden ve %20 de şarap imalatçıların kendi yatırımlarından sağlanır.
60. Romanya Tarım ve Kırsal Bölgeler Bakanlığı, bu sektörün durumunu Bağcılık ve Şarapçılığın Teknik Denetimi üzerinde Devlet Teftişi, Şarap Menşesinin Denetimi Ulusal Kurumu, Ulusal Şarap ve Alkollü İçecekler Kurumu ve Tarım Ödemeleri ve Müdahaleleri Kurumu gibi kuruluşlar üzerinden denetlemektedir. Bunun yanısıra Romanya'daki şarap üreticilerinin iki derneği bulunmaktadır - Ulusal Profesyoneller Arası Bağcılık ve Şarapçılık Örgütü ile Ulusal Bağ ve Şarap İşletmecileri.
61. **Rusya'nın** bazı bölgelerinde (Dağıstan, Don nehrinin aşağı kısımları) binlerce yıldır üzüm yetiştirilmektedir. Üzüm Krasnodar ve Stavropol bölgelerinde, Çeçenistan, Dağıstan, Inguşya, Kabardino-Balkaria ve Kuzey Osetya'da; Astrahan, Volgograd ve Saratov bölgelerinde, Rostov bölgesinde ekilir. Başkurdistan'ın orta bölgelerinden başlayarak üst bölgelerine kadar ve Uzak Doğu'nun güney bölgelerinde de yetiştirilir. Endüstriyel şarapçılık en çok Kuzey Kafkaslar ve Rostov bölgelerinde gelişmiştir.
62. Rusya'da endüstriyel şarapçılık, yerel bölgelerin diğer bölgelerle karşılaştırıldığında çetrefilli ve zor şartları altında gerçekleştirilmektedir. Açık-alan bağlarının en değerlileri, şarapçılık bakış açısından Krasnodar bölgesinin Karadeniz alanında ve Dağıstan'da - Makhachkala'nın güneyinde bulunur; diğer bölgelerde ise - bağlar kışları örtülür.
63. Krasnodar bölgesinde birkaç yöre bulunur: Azak, Taman, Karadeniz, Kuzey Kafkaslar ve Orta Bölgeler. Rusya'nın en geniş bağları ülkedeki toplam ekim alanlarının %60'ına karşılık gelmektedir. Bölgedeki en büyük üreticiler Abrau-Durso, Zaporozhsky, the Caucasus, Kuban-wine, Myskhako, Russian vine ve Fanagoria şirketleridir.
64. Rostov bölgesi, riskli ve örtülü bağlardan oluşan bir alandır. Buradaki en büyük üreticiler Miller tesisi, Rostov Champagne Fabrikası, Tsimlyansk şarapları ve Amber şirketleridir.
65. Rusya'daki üzüm mahsulünün yaklaşık %15'ini veren üzüm bağlarının %13'ü Stavropol bölgesinde bulunmaktadır. En büyük üreticiler Georgiyevsky Winery, Levokumsky, Mashuk, Praskoveisky ve Stavropolsky'dir. İstatistiklere göre 2010 başı itibarıyla Praskoveisky Şirketi kendi şarabını üretmeyi reddetmiş ve şarapçılık tesislerini Bulgaristan'a taşımıştır.
66. SSCB zamanında Dağıstan, en büyük bağcılık ve şarapçılık bölgelerinden biriydi. Bugünlerde üzüm yetiştirme alanları azalmıştır ve mahsul hacmi 100 bin tonu

geçmemektedir. En büyük üreticiler Derbent köpüklü şarap fabrikası ve Kizlyar konyak fabrikasıdır.

67. Bugün Rusya'da şarapçılık, modern endüstriyel esaslara - yeni bir üretim teşkilatı kurulmuştur - fabrika-çiftlik işletmelerine (tarımsal-endüstriyel kompleks) göre düzenlenmiştir; 60'tan fazla benzeri işletme başlıca üretim kapasitesini oluşturmaktadır. Rusya'daki toplam bağ alanı, Ocak 2011 itibarıyla 60 bin hektar civarındadır.
68. Rusya Federasyonu, üreticinin kendi üzümünden yaptığı şarapçılığın tarımsal üretim kabul edilmediği birkaç Avrupa ülkesinden biridir. Bu yaklaşımdan ötürü bağıcılık ve şarapçılık alanında faaliyet gösteren işletmeler, tarım sektörünü desteklemeye yönelik devlet yardımlarının tamamından yararlanamamaktadırlar. Sübvansiyon kullanmak ve devlet yardımından yararlanmak için tarımsal faaliyetlerin ayrı dallara ayrıldığı yeni kuruluşlar oluşturmaları gerekmektedir.
69. Bunların yanısıra Rusya en büyük şarap ithalatçılarından biridir. Dengesiz kalkınması bir yana Rusya'daki şarap piyasası son zamanlarda iyi bir dinamik sergilemiştir. Kişi başı şarap tüketimi, 1990'lardaki 2.5 litre düzeyinden son yıllarda 5 litreye gelmiştir. Rusya'daki şarap piyasasının bütün olarak 700 milyon ile 1 milyar litre arasında olduğu tahmin edilmektedir. Yüzde olarak yerel şarap piyasasının %70 geliri bulunmaktadır. Son yıllarda şarap malzemelerinin toplam ithalatı yaklaşık olarak yılda 400 milyon litredir. Rusya'ya şarap ihracatı yapan başlıca ülkeler Bulgaristan, Fransa, İspanya, İtalya ve Arjantin'dir. Rusya'daki en büyük şarap ithalatçısı şirketler Luding, Megatis, Rusimport, Alianta, Whitehall, Mozel, Svarog, Simple, Erdin ve Fort'tur.
70. Tarım sektörlerinden biri olarak bağıcılık ve şarapçılığın **Sırbistan**'da çok uzun bir tarihi bulunmaktadır. 2011 yılında üzüm yetiştirme alanı 57 bin hektara kadar düşmüştür. Ancak Sırbistan Cumhuriyeti hükümetinin ve Tarım Bakanlığı'nın aldığı acil durum tedbirleriyle bu alanda iyileşme sağlanmıştır. Bununla birlikte Avrupa Birliği'nin bağıcılık ve şarapçılık alanındaki en son ilkelerine ve normlarına uygun olarak bu ülke hükümeti tarafından 2009 yılında kabul edilen Şarap Yasası ile bu tarım sektörünün Sırbistan'daki gelişimi için ilave gereklilikler ortaya konulmuştur.
71. Daha önceki üzüm ekimi alanlarına ayırma uygulamasına göre Sırbistan Cumhuriyeti'nde bağıcılık için 9 bölge, 16 yöre ve 65 alan bulunmaktadır. Başlıca üzüm ekimi bölgeleri Batı Morava, Güney Morava, Timok, Banat, Srem, Shumadia, v.d.'dir. İklim şartlarına bağlı olarak son 10 yıldaki üzüm verimliliği yaklaşık olarak yılda 374 milyon ton üzümdür.
72. Şarap yapımında kullanılan 40 çeşit üzüm arasında Riesling (Rhine), Traminer, beyaz Sovinion, Semilion, beyaz ve gri Pino, Chardonny, Muscat Ottonel, beyaz Muscat, İtalyan Riesling, Gallan (Smederevka), Rkazitelli beyaz şarap imalinde; siyah Pino, Caberne-Sovinion, Caberne-Fran, Merlo, Prokupac, Frankovka (Limberger), Portekiz üzümü ise kırmızı şarap imalinde kullanılmaktadır. Cardinal, Shasla, Hamburg Muskat, Afuz Ali (Karaburnu), İtalya gibi türler ise taze üzüm olarak tüketilmek üzere yetiştirilmektedir. Standart çeşitler arasında 97 beyaz ve 77 kırmızı teknik, 80 sofrta ile 69 anaç ve klon bulunmaktadır.
73. 2011 yılı itibarıyla Sırbistan'da coğrafi tanımlı 196 şarap üreticisi bulunmaktadır. Şarabın coğrafi ifadesiyle tanımlanmasıyla ilgili Sırbistan mevzuatı, AB'de kullanılan PGI/PDO şarap tanımlama sistemiyle uyumlu hale getirilmiştir; coğrafi tanımların oluşturulmasına, her bir şarabın tanımının coğrafi ifadesiyle birlikte tesciline ve hem üzümün hem şarabın coğrafi tanımıyla üretilmesinin sıkı kontrolüne, bunların fiziksel, kimyasal ve organoleptik testlerine ve son olarak bu şarapların piyasada denetimini kolaylaştıracak ve yolsuzluğu önleyecek

şekilde tescil markalarıyla etiketlenmesine dair açıkça ortaya konulmuş prosedürler bulunmaktadır.

74. Sırbistan'daki yıllık fide üretimi, temel kategorilerde 100.000 bitki olmak üzere 15 milyon üzüm asması bitkisidir. Sırbistan fideliklerinin üzüm ürünlerinin ihraç edildiği başlıca ülkeler arasında Rusya, Özbekistan, Ukrayna ve Kazakistan yer almaktadır.
75. **Türkiye**'de her yıl yaklaşık olarak 275 milyon litre şarap üretilmektedir. Alkollü içkiler üzerinden alınan vergi toptan satış fiyatının %63'üdür. Bağcılığın ve şarapçılığın vergilendirilmesi konusu Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından ele alınmaktadır. Türkiye'deki başlıca üzüm ekim alanları Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu, Ege, Akdeniz, Marmara ve Karadeniz bölgeleridir. Kuru üzüm yapımında kullanılan çekirdeksiz üzüm türü Kishmiş, Türkiye'deki başlıca şarap ticareti merkezlerinden olan İzmir yakınlarında yetiştirilmektedir.
76. Kırmızı şarap yapımındaki en popüler üzüm çeşitleri Papazkarası, Karagevrek, Alpehlivan, Bozcaada yöresinden Kutra; İzmir'den Tokmak ve Dimrit'tir. Trakya bölgesindeki en popüler üzüm türleri Yapanca ve Beyaz; İzmir bölgesinden Razaki ve Muskat ile Bozcaada'dan Vısilaki ve Chaush'tur.
77. Günümüzde Türkiye üzüm yetiştiriciliği hacmi itibarıyla dünyanın beşinci ülkesidir. Ülkede yetiştirilen 400 civarında üzüm türünden yaklaşık 50'si ekonomik olarak karlıdır. Şarap, amacına göre aşağıdaki kategorilere ayrılmaktadır: Mahsulün %30'u alkol-dışı ürünlerin - pekmez, ezme, v.s. üretiminde; %40'ı kuru üzüm üretiminde; %28'i üzüm suyu üretiminde ve sadece %2'si şarap yapımında kullanılmaktadır. Şarap ürünlerinin yaklaşık %75'i yurt içi tüketiminde kullanılmaktadır.
78. Türkiye'de bağcılık, bütün meyve üretiminin %30'una karşılık gelmektedir. Türkiye, dünya piyasasının kuru üzüm talebinin %28'ini karşılayarak bu kategoride ikinciliği almaktadır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün sağladığı bilgilere göre Türkiye, dünyadaki toplam bağcılık alanı itibarıyla dördüncü (567,000 hektar), taze üzüm üretiminde beşinci (3,700,000 ton) ve kuru üzüm üretiminde ikincidir (295,000 ton).
79. Şarapçılık için yetiştirilen üzüm açısından Türkiye, dünyada İspanya, Fransa ve İtalya'nın ardından dördüncüdür. Ancak sözkonusu ülkelerde yetiştirilen üzümün %90'ı şarap yapımı için kullanılırken Türkiye'de bu rakam sadece %2'dir. Önde gelen üzüm üreticisi ülkelerin bazılarında kişi başı yıllık şarap tüketimi 55 litreyken, Türkiye'de 1 litredir.
80. Türkiye'de 300 civarında şarap çeşidi üretilmektedir; ancak ülkenin dünya şarap piyasasındaki payı çok düşüktür. İstatistiklere göre Türkiye'nin 150 milyar dolarlık dünya şarap ihracatı içindeki payı sadece 4 milyon dolardır. Türkiye'nin şarap üretimi ve şarap ticareti içinde dünya piyasasındaki payı sadece %0.11'dir. Ülkenin şarap ithalatının %80'i Fransa ve İtalya'dan yapılmakta olup ihracatının %70'i AB ülkeleri arasında Almanya başta olmak üzere, Belçika, Lüksemburg ve bunların yanısıra Kanada, ABD ve Japonya'ya gerçekleşmektedir.
81. Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı bünyesindeki Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan ve 2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı'nda bağcılığa, şarapçılığa ve bu alanda Avrupa Birliği ile işbirliğine büyük önem atfedilmektedir.
82. Sözkonusu plan, kalkınmanın 5 eksenini öne çıkarmaktadır ve bu itibarla piyasanın daha etkin çalışmasına katkıda bulunan kurumsal ve yapısal düzenlemeler ortaya koymakta, öncelikli sorunları ele almakta ve hedefler ile önceliklere vurgu yapmaktadır. Öncelikler

şunlardır: öncelikle rekabet gücünün artırılması; istihdamın artırılması, beşeri kalkınmanın ve sosyal güvenliğin güçlendirilmesi; bölgesel kalkınmanın güvence altına alınması; kamu hizmetlerinin kalitesinin ve verimliliğinin geliştirilmesi.

83. Bağcılık ve şarapçılık **Ukrayna**'da her zaman geleneksel ve yüksek karlılığı olan sektörler olarak yurt içinde ve yurt dışında sıradışı talep gören ürünleriyle devlet bütçesinin %10-12'sine karşılık gelmektedir. Halen bağcılık ve şarapçılık sektörleri, Ukrayna Şarap ve Alkollü İçecekler Yasası ile Bağcılık, Bahçecilik ve Şerbetçiotu Yetiştiriciliği Harçları Yasası çerçevesinde düzenlenmektedir. Bağcılık ve şarapçılık sektörünün günümüzdeki durumuna bakıldığında toplam bağ alanlarında azalma ve mahsülde gerileme hususları öne çıkmaktadır.
84. İstatistiksel analizler 2009 yılındaki şarap verimliliğinin 2000 yılıyla karşılaştırıldığında %28.1 yükselerek hektar başına 66.2 zentnara çıktığını göstermektedir. Ancak bu değer potansiyel olarak mümkün olan miktarın neredeyse yarısıdır. Bağcılıktaki yukarıda bahsedilen olumsuz fenomenlerle baş edilmesi, sektörün toparlanması ve daha da geliştirilmesi amacıyla 1999 yılında Ukrayna Bağcılık, Bahçecilik ve Şerbetçiotu Yetiştiriciliği Harçları Yasası kabul edilmiştir.
85. Sağlanan köklü devlet desteğinin sonucunda bağcılık ve şarapçılık işletmeleri 1999-2011 yıllarında %1'lik harçlar hasılasından 1.5 milyar Hryvinia almışlar, 44.6 bin hektarlık yeni bağ kurmuşlar ve hem mevcut bağları hem de bu bağlara uygulanan bakımı ciddi ölçüde geliştirmişlerdir.
86. Fakat düşük verimli eski bağ korularının kökünden sökülmesi pahasına üzüm bağlarının sayısının azalması sorunu olumlu biçimde çözülememiştir (2000 yılından bu yana 73.7 bin hektar kökünden sökülmüştür). Bağcılık fidanlarında mevcut olanların geliştirilerek, yeni malzeme, teknik ve teknolojik taban oluşturularak sertifikalı şarap ekimi malzemelerinin üretiminde 10-12 milyondan 20-25 milyon adede çıkan bir artış sağlanması ve Ukrayna'daki bağcılığın şartlarını ve gerekliliklerini her zaman karşılamayan üzüm fidanlarının Ukrayna'ya ithalatını asgari düzeye çekmek için birçok finansal kaynak gerekmektedir.
87. Aynı zamanda şarap malzemeleri üretiminde, 2009 yılında 2008 yılına göre sağlanan %17'lik artışın ortaya koyduğu olumlu dinamikleri de göz önünde bulundurabiliriz. 2010 yılında şarap malzemelerine yönelik olarak işlemden geçirilen üzüm hacmi 417.7 bin tona gerileyerek 2009'a göre 3.5 bin ton veya %0.8'lik azalma kaydedilmiş; üretilen şarap malzemelerinin toplam miktarı ise 30.7 milyon dekalitrede (0.4 milyon dekalitre veya %1.4 gerileme) kalmıştır.
88. Toplam şarap malzemeleri üretiminde sofr şarabı yapımında kullanılan şarap malzemelerinin payı 2009'da %39'dan 2010'da %48'e - diğer şarap malzemelerinininki de %4.1'den %9.2'ye yükselmiş; Şampanyanın ve köpüklü şarabın payı %23'ten %16.5'a gerilemiş; güçlendirilmiş şarap yatırılmasında ve üretiminde kullanılan şarap malzemelerinin payı %25'ten %21.5'a, konyanınki de %8'den %5'e gerilemiştir.
89. Şarapçılık işi belli ölçülerde istikrarlı bir nitelik taşır. Şarap üretimi 2000 yılında 9400 bin ton iken 2010 yılında 29483.1 bin dekalitreye yükselmiştir; Ukrayna şampanyası ve köpüklü şarap üretimi 3372 binden 6021 bin dekalitreye; Ukrayna konyakları ise 1569 binden 3354 bin dekalitreye çıkmıştır.
90. Ukrayna'da 2025 Yılına Kadar Bağcılığı ve Şarapçılığı Geliştirme Programı, üzüm ekimi sektörünü geliştirme önceliklerini tespit etmek amacıyla Ukrayna Tarım Politikası Bakanlığı'nın ve Ukrayna Tarım Bilimleri Akademisi'nin talimatıyla 21 Temmuz 2008 tarihinde 444/74 sayıyla onaylanmıştır.

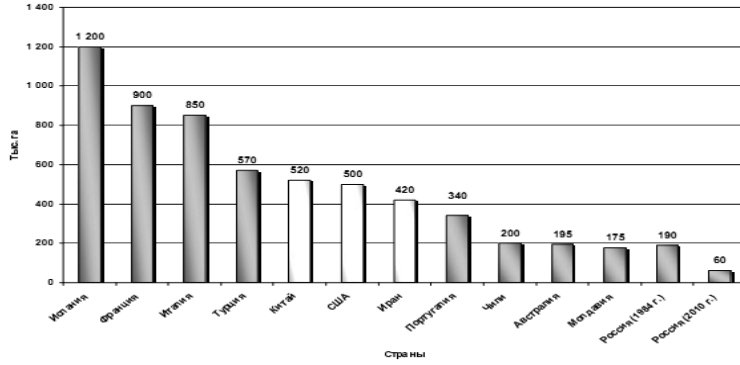
91. Bu Program, 2025 yılına kadar toplam bağ alanlarında 2008 ile karşılaştırıldığında 90.1 bin hektardan 167.6 bin hektara veya iki misli; teknik türlerdeki 247.9 bin tondan 748.5 bin tona yükseliş de dahil olmak üzere mahsulde 286.1 bin tondan 967.8 bin tona - şarap imalinde 7.3 milyon dekalitreden 14.5 milyon dekalitreye; köpüklü şarapta 4 milyondan 8 milyon dekalitreye; Ukrayna konyağında 1.7 milyondan 3.7 milyon dekalitreye artış öngörülmektedir.
92. Bu Program, toplam üzüm bağı alanını genişletmek amacıyla 2011-2025 yılları arasında üzüm fidanlarında yılda 8-9 milyon adetten 25 milyon adede üretim artışı tasarlanmaktadır. Bu doğrultuda yeni üzüm bağlarının oluşturulmasına yönelik yıllık hedef değerler 9-10 bin hektar düzeyinde tutularak, düşük verimli eski bitkilerden 4-4.5 ton hektar sökülmesi kaydıyla sözkonusu Program'ın gerçekleştirilmesine yardımcı olacaktır.
93. Sofralık çeşitler arasında en popüler üzüm türleri Shasla, Karaburnu, Hamburg Muscat, Shabash, Cardinal, İtalya, Sebe İncisi, Genç Magaracha ve Agada'dır. Muhtelif şarap türlerini imal edebilmek için şu üzüm çeşitleri yetiştirilmektedir: Rkatzitelli, Aligote, Riesling, Caberne-Sovinion, Fetyaska, Yeşil Sovinion, Silvaner, Pino grubu, Beyaz Muscat, Saperavi. Yeni seçilen türler arasından üzüm çeşitleri Golubok, Northern Saperavi, Early Violet, Yong Magaracha, Antey, Magaracha Harikası, Amber Muscat ve Tavria'dır.
94. Yüksek kaliteli Ukrayna bağbozumu şarapları – Rus, Karadeniz, Ukrayna, Kiev, Arcadia, Odessa, Slavutich, Chaika, Ay-Petri, Kırım, Koktebel, Tavria, Carpaty, Uzhgorod ve Tissa'dır. Konyak üretimi ve özel tesislerde meşe fiçilerde yıllandırılması işlemi Odessa, Chersonese ve Transcarpathia bölgelerinde yoğunlaşmaktadır.
95. Bugünlerde Ukrayna'da yüksek kaliteli köpüklü şarap üretimi öncelikle – Kiev, Kharkov, Odessa, Artemovsk, Sivastopol ve Sudak şehirlerinde yoğunlaşmaktadır. Köpüklü şaraplar, bir ile üç yıl arasında değişen yıllandırma süreleriyle fiç ve (Artemovsk ve Novy Svet'te) şişe teknolojileriyle üretilmektedir. Pino grubu, Aligote, Riesling, Fetyaska v.d. gibi en iyi üzüm türlerinden yapılmaktadır.
96. Ukrayna'da bağcılığı ve şarapçılığı destekleyen başlıca hukuki enstrüman Bağcılık, Bahçecilik ve Şerbetçiotu Yetiştiriciliği Harçları Yasası'dır. Bu Yasa'nın yürürlükte kaldığı süre boyunca işletmeciler tarafından 42.7 bin hektar bağ ve 42.2 bin hektar bahçe ekilmiş, 46.4 bin hektar kafes olarak, 25.9 bin hektar da damla sulama sistemi olarak kurulmuştur.
97. Bunun yanı sıra yerel üreticilerin ürünlerinin rekabet gücünü artırmak ve gerçekleştirilme sürelerini 2009'a kadar uzatmak için gaz ortamı denetim altında tutulan buzhanelerin yapımına devlet desteği sağlanmıştır. Yerel üreticiler, toplam 13.2 bin ton kapasiteli buzhaneler inşa etmişlerdir.
98. Ukrayna şarapçılığının hiç de az önemli olmayan sorunlardan biri de AB'nin getirdiği coğrafi ülke etiketlerini yasaklama zorunluluğudur. Bu sorun özellikle Ukrayna'nın DTÖ'ye katılmasından ve Ukrayna ile Avrupa Birliği arasında Serbest Ticaret Bölgesi Andlaşması hazırlıklarına başlamasından sonra yoğunluk kazanmıştır.

III. KEİ ÜLKELERİNDE BAĞCILIĞIN VE ŞARAPÇILIĞIN SORUNLARI VE PERSPEKTİFLERİ

99. KEİ üye ülkeleri 330 milyon nüfuslu, yaklaşık 350 milyar USD'lik tarımsal ürünün dolaştığı ve çok çeşitli doğal kaynaklarıyla coğrafi çeşitliliği barındıran bir bölgeyi temsil etmektedir.
100. Bu doğal kaynakların önde gelenleri petrol, gaz, kömür, mineral cevheridir. Birçok ülke münhasır tarım-endüstrisi potansiyeline, en son teknolojilere ve hem bilimde hem de

üretimde oldukça nitelikli insan kaynağına sahiptir. Karadeniz'in kendisi ulaşım, doğal zenginlikler ve seyahat endüstrisi potansiyeli yönünden özel bir statü kazanmıştır.

101. Ekim 2011'de KEİ Üye Devletleri Tarım Bakanları Ortak Deklarasyonu kabul edilmiştir. Bu Deklarasyon özellikle tarafların bağcılık ve şarapçılığın yanısıra biyoteknoloji, veterinerlik ve bitkisel sağlık alanlarındaki işbirliklerini derinleştirme kararlılıklarının altını çizmektedir.
102. İlgili hevenklerin hazırlanması, ekonomisi gelişen ülkelerin rekabet gücünün güçlendirilmesi için ön koşul oluşturmaktadır. Karadeniz deneyimi, rekabet gücünün artırılmasına yönelik hevenk mekanizmalarının teşvik edilmesiyle birlikte bu ülkelerin en gelişmiş ekonomili devletler kategorisine girmelerine imkan veren bir taban oluşturulduğu gerçeğini ortaya koymaktadır.
103. Uzmanlara göre en çok gelecek vadeden doğrultulardan biri, şarap yapımı hevenği oluşturulmasıdır çünkü bu sektör, ülkelerin endüstriyel hasıllarının %40'ına karşılık gelmektedir. Bağcılık ve şarapçılık birbiriyle içiçe geçmiştir ve artık günümüzde şarapçılığın dinamik gelişimi, bağcılık sektörü ileriye taşınmadan mümkün olamaz. Aşağıda dünyanın önde gelen bağcılık ülkelerindeki bağcılık alanlarının grafiksel bir mukayesesi yer almaktadır.

1 No'lu Grafik. 2010 yılında dünya ülkelerindeki bağcılık alanları

104. Bağcılık ve şarapçılık alanlarında yakın geçmişte ortaya çıkan olumlu değişikliklere rağmen KEİ ülkelerinde bu sektörün gelişimini engelleyen birtakım sorunlar bulunmaktadır. Öncelikle KEİ ülkelerinin hepsinde üzüm bağları, şarap imalathanelerine gerekli miktarlarda üzüm sağlayamamaktadır.
105. Sözkonusu durumun nedenlerinden biri bağcılık alanlarının, bağcılığa uygun arazi geliştirilmesine göre çok daha hızlı azalmasıdır. Bu, düşük karlılığa ve birçok durumda da birtakım bağların zararlı çalıştırılmasına atfedilmektedir. Bu durum diğer yandan ucuz dökme şarap ve meyve suyu konsantresi ithalinin ve yüksek maliyetli üzüm yetiştiriciliğinin etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Uzmanlara göre bağcılığa uygun arazilerin yavaş gelişmesinin nedeni, yatırımcılar tarafından bu sektörün zorlu ve zaman alıcı görülmesidir. Olağan şartlar altında bağlar üçüncü yılda üzüm vermeye başlar fakat tam potansiyelin çıkması ancak dördüncü yılda olur. Başka bir deyişle yatırımlar dört yılla bağlı kalmaktadır.
106. İkinci olarak şarap yapımındaki ciddi bir sorun da farklı ülkelerden üreticiler arasında eşit olmayan rekabet kabiliyetidir.
107. Üçüncü olarak imalatçıların kendilerine ait üzümlerden şarap yapmalarının tarımsal faaliyet olarak kabul edilmemesi de birtakım KEİ ülkelerinde devlet yardımı almanın önünde zorluk oluşturmaktadır.

108. Yukarıda bahsedilen sorunları aşmanın yollarından biri de bağcılık, şarapçılık ve şarap ürünü imalinin düzenlenmesindeki devlet politikaları, vergilendirme, lisans işlemleri ve sübvansiyon yardımıdır.
109. Bu sektördeki sorunlara çözüm bulmanın başka bir yolu da konsolidasyon ve hükümetler arası tedbirlerdir.

IV. AB ORTAK TARIM POLİTİKASI

110. AB ülkeleri bağcılıkta, şarapçılıkta, şarap ve şarap ürünleri tüketiminde önde gelmektedir. AB ülkeleri dünyadaki üzüm yetiştiriciliğinin %45'ini, şarap yapımının %65'ini, şarap tüketiminin %57'sini ve şarap ihracatının %70'ini gerçekleştirmektedirler. AB ülkeleri, dünya şarap piyasasındaki yerlerini korumak ve geliştirmek için Uluslararası Üzüm ve Şarap Örgütü'nün uygulamalarına aktif olarak katılmaktadırlar.
111. Uluslararası Üzüm ve Şarap Örgütü (IOVW), 2011 andlaşmasıyla kurulmuş, 1924 yılından itibaren faaliyet göstermiş Uluslararası Üzüm ve Şarap Bürosu'na halef olan hükümetler arası bir örgüttür. IOVW'nin hedefleri ve amaçları arasında şarap üretimi sektörünün menfaatlerinin korunması ve olumlu şartların oluşturulması, analiz yöntemlerinin uyumlaştırılması ve bunlara uyulması, yolsuzlukla ve haksız rekabetle mücadele yer almaktadır. Örgütün Genel Merkezi Paris'tedir. 2006 yılında IOVW, şarap ürünlerinin kalite kontrolü işlemlerinin birleştirilmesi için Rusya, Moldovya ve Gürcistan'a da hizmet teklif etmiştir.
112. AB'nin Yeni Ortak Tarım Politikası, piyasa boğulmasına yol açan üretim hacimlerine bağlı olarak sübvansiyondan çıkma amacıyla 1 Ocak 2005'te yürürlüğe girmiştir. Yeni CAP (Ortak Tarım Politikası) tarımsal ürünler piyasasında denge sağlamalı ve çiftçilere yönelik devlet yardımı ilkelerine şeffaflık getirmelidir. AB, üretilen ürünlerin yetiştirilmesiyle ve kalitesiyle ilgili ekolojik normlara uygun hareket etmelerine bağlı olarak çiftçileri sübvansiyonla destekleyecektir.
113. CAP, AB faaliyetlerinin en önemli ve en maliyetli alanlarından biridir (AB bütçesinin %40'ından fazlası). Bu konu Topluluk'un münhasır yetki alanına girmektedir ve kararlar, Avrupa Parlamentosu'nun mütalaalarının ardından Birlik oylarının nitelikli çoğunluğuyla alınmaktadır. CAP'ın başlıca amaçları çiftçiler için kabul edilebilir yaşam kalitesinin, tüketiciler için adil fiyatlarda kaliteli gıda ürünlerinin güvence altına alınması, bilhassa tarım ürünlerinde ortak bir piyasa oluşturulması ve tektip fiyat uygulanması, finansal dayanışma ve Topluluk'a fayda sağlanmasıdır.
114. AB tarafından CAP çerçevesinde geliştirilen ve tarımda mutlak surette yeni bir düzeyi amaçlayan 2000 Programı, üç hedef ortaya koymaktadır:
- Rekabet edebilirlik;
  - Sürdürülebilirlik;
  - Kalite yönelimi.
115. 2000 Programı'nda ana hatları çizilen CAP ana reform ilkeleri arasında harcamaların daraltılması ve gıda güvenliğine daha fazla önem verilmesi, kırsal alanların geliştirilmesi ve çevrenin korunması bulunmaktadır. Gıda ve çevre normlarına uydukları için tarım üreticilerine yardım ve teşvik olarak verilen üretim sübvansiyonlarının yerini kademeli olarak doğrudan çiftçilere yapılacak nakit ödemeleri alacaktır. CAP faaliyetlerinin en önemli doğrultularından biri, Serbest Tarım Ticareti Sözleşmesi'nin kolaylaştırılmasıdır.

116. Yeni politikaya göre AB ülkelerinin şarap imalatında, güney ülkelerindeki şarap imalatçılarıyla karşılaştırıldığında rekabet kapasitelerini artırmayı amaçlayan 'daha az miktar, daha çok kalite' ilkesine uymaları gerekmektedir. Bu bağlamda ve CAP çerçevesinde Avrupa Komisyonu, kırsal alanların ve altyapının geliştirilmesi amacıyla önümüzdeki beş yıl içerisinde AB ülkelerindeki üzüm bağlarını 400,000 hektar azaltırken Fransa, İtalya ve İspanya gibi ülkelerde finansal düzeyi 1.2 milyar Euro miktarında tutmayı planlamaktadır.
117. 2000 yılında Avrupa Birliği'nde, biri bağcılık ve şarapçılıkla uğraşmak üzere yedi Çalışma Grubundan oluşan Tarım ve Balıkçılık Alt-Komiteesi oluşturulmuştur. Bu grup, Tarım ve Kırsal Alan Bakanlığı'ndan, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'ndan ve diğer ilgili kurumlardan gelen uzmanlardan oluşmaktadır.

V. SONUÇLAR

118. Günümüzde şarap piyasası daha dinamik bir hal almaktadır ve büyük bir genişleme potansiyeli taşımaktadır. Fransa, İspanya, İtalya, Almanya ve Portekiz gibi geleneksel şarap üreticilerinin dünya piyasasındaki payı son 20 yılda %80'den %60'a gerilemiştir. Uzmanlara göre bu pay, 'Yeni Dünya' olarak adlandırılan ülkelere - ABD, Arjantin, Şili, Güney Afrika, Avustralya ve Yeni Zelanda'ya kaymıştır. Bu gerçek, KEİ ülkelerindeki üzüm ve şarap üreticilerini dünya şarap piyasasındaki konumlarını güçlendirmeye yöneltebilecektir.
119. Diğer yandan protein, çeşitli mineraller ve vitaminler yönünden zengin olan kuru üzüm tüketimi, özellikle gelişmiş ülkelerde başlıca sağlıklı gıda kaynaklarından biri olmuştur; nitekim böylece üzümün dünya piyasasındaki payının artışı ve sonrasında da tarım sektöründeki payının artışı için ön şartlar oluşmaktadır.
120. Uzmanların görüşüne göre KEİ ülkelerinin önümüzdeki birkaç yıl içerisinde gereken zamanda sonuca yönelik olarak ve bu sektörün geliştirilmesi amacıyla alacağı tedbirler, bu sektörün tamamen yeni bir gelişmişlik düzeyine ulaşmasına ve şarap ürünlerinin ihracattaki payının artırılmasına yol açabilir.
121. Dolayısıyla şarap yapımının başlıca hedefleri arasında şunları vurgulayabiliriz:
- Yenilikçi modern teknolojilerin uygulandığı güçlü bir hammadde tabanı oluşturulması;
  - Birincil ve ikincil düzeydeki şarap imalathanelerinin teknik olarak yükseltilmesi ve modernizasyonu;
  - Şarap tüketimi kültürünün teşvik edilmesi ve şarabın yüksek alkollü içeceklerin yerini alabilecek değerli bir gıda ürünü olduğu yönünde kamuoyu oluşturulması;
  - Şarap üreticileri örgütleriyle birlikte şarap ürünlerinin satışını ve dağıtımını teşvik etmeyi amaçlayan ortak pazarlama kampanyaları yürütülmesi;
  - Üreticilere uluslararası fuarlara katılımları için destek sağlanması.
122. Bu bağlamda KEİ üye devletlerinin üzüm yetiştiriciliği ve şarap yapımı sektörüyle ilgili bakanlıklarının ve kurumlarının, öncelikle Avrupa Komisyonu ile BM Gıda ve Tarım Örgütü, Uluslararası Üzüm ve Şarap Örgütü, ayrıca Uluslararası Şarap ve Alkollü İçecekler Federasyonu, Avrupa Şarap İmalatçısı Bölgeler Örgütü, Uluslararası Şarap İmalatı Derneği, Avrupa Şarap Yasası Derneği, v.s. arasında işbirliğini ve bilgi alışverişini güvence altına almaları uygun olacaktır.